

леність же за діловим критерієм – 36%, 35%, 39%, а за емоційним – 44%, 48%, 38%. Слід звернути увагу, що ці показники також в 6 класі є найкращими, а вже до 7 їх значення спадає, що може бути пов'язане з зовнішніми обставинами, що склалися в учнівській групі [4].

Отже, міжособистісна взаємодія у досліджуваних класах налагоджена не найкращим чином, всі показники не виходять за межі низького – середнього рівня, більшість дітей мають негативні соціометричні статуси, кількість взаємних виборів також на низькому рівні, і відповідно задоволеність стосунками також коливається у межах низького-середнього рівнів. За діловим критерієм можемо констатувати нижчі показники, аніж за емоційним. Слід наголосити на тому факті, що взаємодія як за діловим так і за емоційним критеріями покращується у 6 класі, проте всі показники знижуються у 7 класі. Зважаючи на те, що ми маємо справу з учнями підліткового віку, для яких зовнішня оцінка і схвалення з боку референтної групи є вирішальним у становленні особистості, можна говорити про некомфортні умови для особистісного розвитку в учнівських групах підлітків.

Список використаних джерел

1. Коломинский Я. Л. Психология личных взаимоотношений в детском коллективе. – Минск: МГУ, 1969. – 146 с.
2. Морено Я. Л. Социометрия : Экспериментальный метод и наука об обществе [Текст] / Я. Л. Морено ; пер. с англ. А. Боковинова ; науч. ред. Р. Золото-вицкий. – Академ. проект – М. : Академ. проект, 2001. – 383 с.
3. Седих К. В. Чинники психологічної взаємодії в системі сім'я – школа / К.В.Седих // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – Т.7. – Вип. 4. – К., 2005. – С.187–194.
4. Хоменко Є. Г. Дослідження міжособистісної взаємодії учнів молодшого підліткового віку за допомогою методу соціометрії. // «Проблеми сучасної психології». Збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Випуск №41. – Кам'янець-Подільський, 2018. – С. 383–395.

Чайкіна Н. О., к.психол. н., доцент
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

МАКРОХРОНОЛОГІЧНІ СКЛАДНИКИ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

Макрохронологічний підхід до вивчення життєвого простору особистості передбачає вивчення варіації вікової еволюції психічних форм в залежності від різних факторів. До таких факторів відносять:

1. **Конкретно-історичні умови існування виду.** Прогресивне збільшен-

ня тривалості життя людини завдяки високому індексу цефалізації при значних резервах її мінливості являє собою адаптацію до нових умов існування, яке здійснюється при обов'язковій участі старшого покоління. Наприклад: середня тривалість життя у кам'яному віці – 19 років; у бронзовому – 21,5 років; в античності – 20-30 років; 18-19 століття – від 34 до 45-49 років; 21 століття – 70-77 років. Отже, середня тривалість життя збільшилась у 3,5 рази. Формування нових нащадків являє собою засвоєння в процесі навчання і виховання соціально-історичного і культурного досвіду, що накопичений людством [3].

2. Соціально-екологічні фактори. Залежно від рівня економічного розвитку країни існують відмінності у середній тривалості життя. В країнах технічно слаборозвинутих середня тривалість життя дорівнює 32-45 років, у країнах з високим промисловим потенціалом – 70-80 роки, що обумовлено покращенням санітарно-гігієнічних умов життя і зменшенням дитячої смертності. Вплив екологічних факторів проявляється через зміну таких різних середовищних факторів, як температура середовища (зниження температури тіла шляхом впливу на центральні механізми терморегуляції здійснює значний вплив на тривалість життя, внаслідок чого уповільнюється інтенсивність і темп обмінних процесів і старіння організму); ступінь іонізуючої радіації (тільки малі дози збільшують тривалість життя); склад повітря (нестача кисню призводить до передчасного старіння) тощо [1].

3. Генетичні фактори. Генетична детермінація тривалості життя проявляється у:

кореляції термінів життя дітей і батьків у ряди поколінь (86%) внаслідок спадкового фактору;

прояві статевого диморфізму (тривалість життя у жінок більша, що пов'язано з дією ендогенних факторів, до яких відноситься більша надійність систем саморегулювання життєвих функцій в жіночому організмі, особливо сенсорних і енергетичних показників, удосконалений механізм коркової регуляції і розвиток внутрішнього гальмування);

гетерозисі, при якому порушується інбрендність раніш ізольованих груп (історична ізоляція), яка впливає на збільшення тривалості життя.

4. Спосіб життя. У 1907 році І. Мечніков звернув увагу на роль певного життєвого устрою (ортобіоз). Для досягнення довголіття ортобіоз вимагає працелюбного, здорового, помірною життя, без розкошів та надлишків. Необхідною складовою способу життя є режим харчування: чим більше використовується білка на одиницю ваги тіла, тим менша тривалість життя. Люди з ожирінням живуть на 6-8 років менше, ніж люди зі звичайною вагою, при рівних інших умовах. Також до складових відноситься руховий режим: оптимальне напруження, створене роботою, є першою умовою ортобіозу, тобто життю, яке відповідає природним вимогам організму; компенсація дефіциту фізичних навантажень у людини може здійснюватись за рахунок певної системи тренувань. Активність людини як особистості і суб'єкта діяльності визначається механізмом саморегуляції, який пов'язаний з відношенням суб'єкта до умов життєдіяльності, до потреб, до життєвих орієнтацій, до соціальних норм; творча активність відображає максимальні розумові витрати, включення всіх систем інтелекту. Емоційно-вольовий фактор

відображає почуття комфортності-дискомфортності. Хронічна перенапруга призводить до функціональних зрушень не тільки в самій ЦНС, але і в усьому організмі; нервово-психічний фактор відображає роль кори великих півкуль головного мозку в регуляції нервової трофіки: організм повинен не тільки оптимально діяти, але і відпочивати [2].

Видові зміни часової структури розвитку людини все більш опосередковуються збільшенням індивідуальної мінливості по мірі збільшення ролі психологічного людського фактору у прогресивному розвитку суспільства. Індивідуально-типологічні властивості особистості посилюються в середині і пізні фази людського життя, що призводить до індивідуалізації часової структури розвитку. В період зрілості й старіння має місце багатоваріантність органічного розвитку, де акселерація одного з компонентів фізичного розвитку може поєднуватися з ретардацією іншого. На складну динаміку розвитку людини все більший вплив здійснює життєвий простір людини, який посилює варіантність видової мінливості часової структури розвитку людини та її психіки.

Отже, збільшення життя можливе в умовах розвитку і накопичення потенційних можливостей і ресурсів людини, в результаті взаємозв'язку таких особистісних потенціалів розвитку, як загальна і професійна працездатність, загальні і спеціальні здібності, обдарованість і життєздатність людини. Індивідуальна тривалість життя є результатом вікової динаміки різних показників розвитку і виявляється шляхом макрочронологічного аналізу життєвого циклу та характеризується певними хронологічними закономірностями і гетерохронністю.

Секулярний тренд у фізичному і загальносоматичному розвитку свідчить про збільшення ролі гетерогенних механізмів, про посилення впливу соціальних умов по відношенню до генетичного фактора. Хоча з психологічної точки зору можлива тривалість життя кожної людини багато в чому визначається нею самою.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. Г. Психология индивидуальных различий. /Е. Ильин. – М., 2004.
2. Либин А. В. Дифференциальная психология. /А. Либин. – М., 2004. – 527 с.
3. Палій А. А. Дифференціальна психологія: навч. посіб. / А. А. Палій. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с.
4. Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности. – /Л. Собчик. - М., 2003. – 624 с.